

DÅPEN

NIDAROS BISPEDØMME – REFORMASJONSÅRET 2017

PROGRAM

- Dåps-problemer i dag
- Historisk introduksjon – hvor skal vi begynne?
- Reformasjonen som dåpens «hovedproblem»
- Seks ulike reformasjonER
- Frelsen er gratis...
- ... da må også dåpen være gratis!
- Guds rettferdighet / frelse / dåp gis bort gratis fra Gud til mennesket (objekt-genitiv)
- Men dette er vanskelig – og fører til mange dåpslærer
- Kristen uenighet....
- ... og enighet
- Veien videre

ALLSANG

- 582 Milde Jesus, dine hender

DÅPS-PROBLEMER I NORGE I DAG

- Hvorfor går dåpstallene ned?
- Hvorfor lar aktive kristne ikke barna sine døpes, men velsignes?
- Skal kun dømte få nattverd? – hva med troende, ikke-dømte barn av troende foreldre?
- Hvorfor har noen bedehus begynt å dømpe selv?
 - og er barna da medlemmer i Den norske kirke? Hvor skal de konfirmeres?
- Er treenighetsformelen manns-sjåvinistisk? Jf dåp i Livgiverens etc. navn
- Er dåpen nødvendig for kirkemedlemskap?
- Gir dåpen frelse?!
 - Jf. Menighetsfakultetets rektor Vidar Haanes som sa at «me trur jo ikkje på de' sjøl!»

HVOR FÅR VI SVAR?

- Bibelen gir svar på kristne spørsmål – men alle kristne bruker Bibelen, og likevel gir den ikke klart svar
- Bibelen har stoff nok til en rekke – delvis ulike – svar på hva dåpen er
- Bekjennelsesskriftene og kirkehistorien må derfor tas i bruk for å få svar
- Reformasjonen er særlig viktig – fordi den laget trøbbelet vi fortsatt sliter med
- Dåpen må forstås som relevant også i vår tid – det er VÅR oppgave. Vår erfaring har betydning
- Dåpen må ha innhold som er viktig for meg og oss, i dag
- Vi går først til historien generelt – deretter reformasjonen spesielt:

DÅPENS HISTORIE

- Gammeltestetet
- Evangeliene
- Paulus og brevene
- Oldkirken
- Antikken
- Middeltalderen
- Reformasjonen
- Opplysningstiden
- Moderne tid
- Økumenikkens tidsalder

HVOR ER HOVEDPROBLEMET?

- Dåpen er så gammel at vi kan lære noe av alle epoker i historien
- Førkristen og jødisk dåp – som renselse fra (daglige) synder
- Renselsesbad i mange religioner
- Symbol som er lett å forstå til alle tider – også i dag
- De økumeniske – indre-kirkelige – problemene oppstår imidlertid i reformasjonen
- Skal vi døpe med full neddykking – eller bare noen dråper vann
- Kan barn døpes, eller behøves bevisst og «voksen» tro?
- Er dåpen frelse eller bekjennelse?

=> Uenighetene den gangen strever vi fortsatt med i dag

HVA ER SÅ SPESIELT MED REFORMASJONEN, DA?

- [Nesten] ALLE teologiske «problemer» i dag stammer fra reformasjonen
- Uenighetene FØR reformasjonen handler om Guds vesen, Jesu to naturer og slikt
- Reformasjonen AVSLUTTER middelalderen og STARTER nytiden – som vi ennå er en del av
- De «nye» spørsmålene er fortsatt ikke løst – dette er økumenikkens utfordring
- I vår tid «later man» ofte som om problemene ikke eksisterer – men de gjør det likevel

REFORMASJONEN – 1500-TALLET

Vi tenker ofte at det finnes bare én reformasjon. Da hadde vi ikke hatt noe problem!

Men det finnes ikke én, men tre til seks reformasjoner (avhengig av hvem som teller)

- Luthersk
 - [Anglikansk]
- Reformert
 - [Calvin]
 - [Zwingli]
- Baptistisk – kan også deles inn i ulike reformasjoner, om man vil

Katolsk – ikke bare mot-reformasjon, men også «ordentlig» reformasjon

GRUNNLEGGENDE FOR REFORMASJONEN

- Middelalderen (500-1500) innebærer stadig sterkere vekt på pavemakten – også politisk. Var i starten «biskopen av Rom» – ble etter hvert Kristi Vikar på jord
- Enkeltmennesket har ingenting å si. Hierarkiet betyr alt: Gud på toppen, med paven som sin representant. Han kroner og innsetter konger og keisere, og regjerer både åndelig og politisk.
- Kirken opplever indre forfall fra ca. 1300, kirken blir korrump. Religionen blir misbrukt til å samle inn penger, jf. bot, skjærsild og avlatshandel.
- På 1400-tallet utvikler renessansen seg, med vekt på enkeltindivid og humanisme. Både reformasjonen og renessansen vil ta opp arven fra antikken – fra før pavekirken utvikler seg. Greske skrifter blir viktige, særlig NT og filosofene.
- Viktige forutsetninger: Oppdagelsesreiser fører til nytt verdensbilde (jorden var rund, Roma var ikke sentrum), og boktrykkerkunsten (Gutenberg) gir radikalt mye mer informasjon

MARTIN LUTHER – FRELSEN ER GRATIS

- - Indre vendepunkt (1514/15): Forståelsen av «Guds rettferdighet», jf. Rom. 1,16f. Mennesket kan ikke gjøre seg fortjent til frelse, men får den gratis.
- - Modning: Presist sagt innebærer gratis frelse at «mennesket blir av Gud erklært rettferdig (frelst), for Kristi skyld, ved tro og ikke av egen kraft». Altså IKKE ved bot, avlat, pengegaver, sterk tro, hellige handlinger, gode gjerninger osv.
- - Ytre vendepunkt 31. oktober 1517: Luther henger opp plakat med 95 teser mot avlatshandelen på kirkedøren i Wittenberg.
- - Fører til diskusjon om pavens makt, fordi han bestemmer innholdet i kristen tro – og også hva Luther skal tro, mene og forelese.
- - At frelsen er gratis, fører til at hele teologien forandrer seg. Den ses utfra rettferdiggjørelsen, og ikke ut fra paveembetet og tradisjonen
- At frelsen er gratis, fører til at hele kirken forandrer seg. Den re-former-es og paven mister sin makt.

LUTHERSK REFORMASJON

- Luthersk kirke og teologi tenker rettferdiggjørelse og gratis frelse helt «to the bitter end»
- Frelsen er gratis, vi kan ikke selv bidra til vår frelse, alt er gitt oss av Gud – i Jesus Kristus
- Et luthersk problem er hele veien forståelsen av «gode gjerninger». Dette er fortsatt vanskelig. En karikert fortelling er «Historien om den Mecklenburgske Bonde». Bonden lå på dødsleiet, presten kommer, spør om han er redd for å komme til helvete? Nei, bonden er sikker på å komme til himmelen, for han har aldri i hele sitt liv gjort en eneste god gjerning!
- Viktig: Folkekirkelig reformasjon, HELE kirken re-former-es. Reformasjon er IKKE å bryte ut av kirken og «starte på nytt»
- Spesielt for luthersk reformasjon: Toregimentslæren: Så lenge staten er kristen, styrer Gud SAMTIDIG gjennom Lovens regime (Staten) og Åndens regime (Kirken). Den kristne er borger av begge, og skal være lydige mot begge.

ANGLIKANSK REFORMASJON

- I vår tid er det ingen forskjeller av betydning mellom luthersk og anglikansk kristendom og tro
- Det har vært hevdet at anglikansk tro er litt mer «metodistisk» enn luthersk, altså en tendens til at barn døpes fordi de ER Guds barn, og IKKE fordi de skal BLI Guds barn
- Vanskelig å se noen forskjeller i dag, kanskje fordi også den lutherske dåpsforståelsen har gått litt i samme retning og blitt litt mer metodistisk
- I og med Porvoo-erklæringen (1996) er det ingen forskjeller som helst lenger

REFORMERT REFORMASJON

- Luther var ikke alene, de to viktigste av de andre reformatorene var Zwingli og Calvin. De førte til to litt ulike reformasjoner, som begge kalles «reformert»
- Også denne er en folkekirkelig reformasjon, slik den lutherske og anglikanske også var
- GTs Israel er forbilde, Gud inngår gjennom Kristus en ny PAKT med sitt nye folk (Kirken)
- Viktig rekkefølge: Paktinngåelse – utvelgelse – tilhørighet til Guds Folk – personlig tro (ikke motsatt)
- Hele Guds vilje/styring/regjering skjer gjennom Gud selv og Kirken – IKKE staten
- Skiller sterkt mellom Gud/himmelen/det åndelige og den synlige verden
- «Finitum non capax infinitum» – det endelige kan ikke inneholde det uendelige

ZWINGLI OG CALVIN

- Tendensielt er Zwingli og hans reformasjon «sterkere» enn Calvin. Man kan også si at Zwingli «overdriver» reformasjonen mer enn Calvin gjør
- For begge to er dåpen – og nattverden – kun et «tegn», et «pakts-tegn» som viser på jorden hva som «egentlig» skjer i himmelen

(ANA-)BAPTISTISK REFORMASJON

- (Ana)baptistene tok et grunnleggende oppgjør med absolutt alt det bestående. De ville tilbake til urkirken, fullt og helt. De forlot ikke bare pavemakten og den gamle kirken, men de forlot hele samfunnet. De tok avstand fra absolutt alt.
- Derfor ble det vanskelig i det hele tatt å eksistere sammen med andre
- Noen steder førte dette til blodige oppgjør og kriger. (Ana)baptistene var i noen tilfeller voldelige, men i de aller fleste tilfeller var de pasifistiske.
- Ble tvunget til enten å gå tilbake – eller flykte. To store flyktningebølger, østover «bakom» den europeiske folkeskikken, eller vestover til den nye verden på den andre siden av havet

KATOLSK REFORMASJON

- Konsilet i Trient «går gjennom» katolsk lære og organisering etter reformasjonen
- Avlatshandel avskaffes
- Biskopenes ansvar for orden i egne bispedømmer betones
- Ny struktur, blant annet skikkelige presteutdanninger i alle bispedømmer, prestene blir mye bedre skolert enn før
- Dette er en egen reformasjon, samtidig som de bedriver «motreformasjon» der det er mulig
- På mange måter «fullføres» den katolske reformasjonen 31. oktober 1999, når de undertegner «Joint Declaration» om rettferdiggjørelsen sammen med lutheranerne. Fra luthersk side, er det fra da av ikke noe vesentlig som forhindrer kirke-felleskap med katolikkene (men de har fortsatt noen punkter å gå gjennom 😊)

PAUSE OG ALLSANG

- 579 Kristus kom med vann og blod

UMULIG SITUASJON

- Reformasjonsårhundret skapte en umulig situasjon når det gjaldt dåpen
- Dåpen splittet de kristne
- Ingen finner felles svar
- Også i dag bør vi først finne ut av hva vi selv egentlig mener, når vi forstår det, kan vi på nytt vende oss mot kristne søsken i andre kirkesamfunn
- Så altså; hva er spesifikt luthersk når det gjelder dåp?

LUTHERSK DÅPSLÆRE - BEKJENNELSENE

- Nicaenum: ... Jeg bekjenner én dåp til syndenes forlatelse...
- CA IX: «Om dåpen lærer de at den er nødvendig til frelse, og at Guds nåde blir budt fram ved dåpen, og at barna bør døpes, de som blir mottatt i Guds nåde, når de ved dåpen er overgitt til Gud. De fordømmer gjendøperne som forkaster barnedåpen og påstår at barna blir salige uten dåp.
- Luthers lille katekisme
- Hva er dåpen? Dåpen er ikke bare alminnelig vann, men den er vann som er innesluttet i Guds befaling og forenet med Guds ord [...]
- Hva gir eller gagnar dåpen? Den virker syndenes forlatelse, frelser fra døden og djevelen og gir den evige salighet til alle som tror det, slik som Guds Ord og løfte lyder

- Hvordan kan vann gjøre så store ting? Vann gjør det visseilig ikke, men Guds Ord som er med og hos vannet, og troen som liter trygt på det Guds Ord som er lagt til vannet. For uten Guds Ord er vannet bare vann og ingen dåp, men med Guds Ord er det en dåp, det er et nåderikt livets vann og et «bad til gjenfødelse ved Den Hellige Ånd», som Paulus sier [...]
- Hva er da meningen med vanddåpen? Den betyr at den gamle Adam i oss skal druknes ved daglig anger og bot og død med alle synder og onde lyster, og at det derimot daglig skal fremkomme og oppstå et nytt menneske, som skal leve evig for Gud i rettferd og renhet [...]

SAMMENFATTENDE – LUTHERSK OM DÅP

- Dåpen er innstiftet av Jesus Kristus
- Dåpen er kirkens dåp – ikke familiens eller den enkeltes
- Dåpen er et sakrament, den gir Guds frelse

LUTHERSK DÅPSLÆRE - RETTFERDIGGJØRELSEN

- I dåpen får mennesket del i Guds rettferdighet
- Derfor gir dåpen frelse og syndenes forlatelse
- Arvesyndens skyld er vasket bort
- Dåpen gir den fulle og hele Guds rettferdighet
- Dåpen er virksom i seg selv og IKKE avhengig av den dømte, heller ikke av presten
- Barsedåpen er et meget sterkt tegn på at «frelse er gratis» - at Guds rettferdighet gis kun av nåde, ikke på grunn av egne gjerninger
-

LUTHERSK DÅPSLÆRE - FORTSETTELSE

- Exhibitiv dåpsforståelse, at altså dåpshandingen selv bevirker noe, jf. også «dette ER Kristi legeme» og «derfor erklærer jeg at dere ER rette ektefolk», i motsetning til «vi ber om at....» og vil «arbeide for at....»
- Troen MOTTAR dåpen, og dåpen GIR troen. Troen er IKKE dåpens (menneskelige) forutsetning
- Dåpens nåde gir imidlertid ikke mennesket noen ny «værens-kvalitet» (Iustitia Aliena)
- Åpent luthersk spørsmål: Dåpsvannet. Må det bes for, og hva gjør man med det etterpå? Her mangler det et stykke teologi

REFORMERT DÅPSLÆRE

- Sakramenter er TEGN
- De viser til en virkelighet (hos Gud), men er ikke selv denne virkeligheten
- Dåpen vasker IKKE bort syndene, men viser at det har skjedd en indre omvendelse
- Dåpen er et pakts-tegn som viser at den dømte tilhører Guds Folk
- Barn som fødes av kristne foreldre tilhører Guds Folk, og det er en plikt å dømpe dem
- Mener voksendømperne gjør pakten og Guds Folk avhengig av den enkeltes personlige tro og døm

KATOLSK DÅPSLÆRE

- I Trient blir barnedåpen gjort til en plikt som alle katolikker skal følge
- Dåpen defineres som nødvendig ikke bare for frelse, men også for kirkemedlemskap
- Betoner at dåpen er «pregende», at den FORANDRER personen som døpes, derfor kun én gang, men «kondisjonell» dåp dersom man er usikker på om korrekt dåp har funnet sted
- Dåpen er «nådens instrumental-årsak» (Thomas)
- Diskusjon med de ortodokse: ferming (oljesalvelse) og nattverdsdeltakelse. Dette skjer som del av dåpen hos de ortodokse, men trekkes ut over flere år hos katolikker
- Diskusjon med lutheranere: hvor dypt går arvesynden, har egentlig med antropologien å gjøre, ikke dåpsteologien

[ANA-]BAPTISTISK REFORMASJON (DØPERNE)

- Videreutvikler Zwinglis teologi
- Forutsetter paktstenkningen, at de kristne er det nye Guds Folk
- Dåpen er et ytre tegn som Jesus påbød oss å gjøre
- Dåpen er kun en personlig bekjennelsehandling, IKKE et tegn på å tilhøre Guds Folk
- Baptistisk uenighet om hva som er viktigst av dåp i vann og dåp i Ånden

HVA ER ALLE ENIGE OM?

KIRKENS VERDENSRÅD ER ENIG OM:c

- Dåpen er **grunnleggende** for alle kristne kirkesamfunn. Dåpen har **to kriterier**, den skal skje:
- - i «Faderens og Sønnens og Den Hellige Ånds navn»
- - med rennende vann

ALLSANG

- 591 Det skjer et under i verden

DÅPEN – FORSTÅTT SOM «NÅDEMIDDEL»

- **Nådemidler** = fysiske ting som formidler frelse, nåde, åndelig liv til menneskene.
- Kort fortalt er nådemidlene Guds ord og sakramentene

- **Guds Ord – i tre variasjoner:**
 - - personen Jesus Kristus
 - - Bibelen
 - - forkynnelsen

DÅPEN – SOM SAKRAMENT

- *Kristenheten taler om til sammen syv sakramenter. De tre første er «direkte» innstiftet av Jesus selv. Martin Luther gikk ut fra disse tre som «ordentlige» sakramenter (jf. Lille Katekisme). Senere ble Skriftemålet ikke forstått som likeverdig med dåp og nattverd, fordi det ikke har et synlig tegn (jf. Confessio Augustana)*
- - Dåpen
- - Nattverden
- - Skriftemålet
- -----
- - Konfirmasjon
- - Vigsal (av ektepar)
- - Ordinasjon (av biskop, prest og diakon)
- - Sykesalving (den siste olje)

TEOLOGISK INNHOLD – FELLES FOR LUTHERANERE, ANGLIKANERE, KATOLIKKER (OG ORTODOKSE)

- - Dåpen er starten på et nytt liv som kristen, fordi
- - Dåpen gir del i Jesu død og oppstandelse
- - Dåpen gir Den Hellige Ånd
- - Dåpen gir tro
- - Dåpen gir frelse fra synd
- - Dåpen gir løfte om Det evige liv
- - Dåpen gir ”medlemskap” i Guds Rike og Kirken

UENIGHET OM:

- HVORDAN man døper, med full neddykkelse eller med overøsing
- HVORFOR man døper, som BEKJENNELSE overfor verden, for at man ER Guds barn, eller fordi man skal BLI Guds barn
- HVEM som kan døpes, kun voksne som bekjenner seg som kristne, eller også små barn
- MEDLEMSKAP i kirkesamfunn. Her har pinsevenner og baptister blitt mer liberale enn før – og det er nok en tendens hos flere (alle) i møte med sekularisering, globalisering og flerkulturelle samfunn

VOKSENDÅP – TROENDES DÅP

INKLUDERER OGSÅ DÅP AV DØPTE, DERSOM DE «KUN» ER DØPT SOM BARN

- Teologisk forutsetninger:
 - Den «personlige» omvendelsen fører til tro
 - Den troende velger selv å døpe seg (!)
 - Dåpen er en bekjennelsehandling
 - Bekjennelsen er «sterkere» ved full neddykking
 - Tro og dåp er to forskjellige ting
 - Vanndåpen og Dåp «i Den Hellige Ånd» er to forskjellige ting
 - Enten: Dåp og kirkemedlemskap er to forskjellige ting – eller – troendes dåp er forutsetning for medlemskap

BARNEDÅP

INKLUDERER OGSÅ DÅP AV VOKSNE, DERSOM DE IKKE ER DØPT SOM BARN

- Teologisk forutsetning:
 - Kristen dåp gir kristen tro
 - Ingen vesensforskjell mellom voksne og barn, om noen er «bedre» kristne enn andre, så er det «de små» som er de beste kristne, de har ikke gjort noe for å bli frelst, og «Guds Rike hører slike til»
 - Dåpen er å bli født på ny. Ikke nødvendig med «personlig omvendelse» eller annet for å bli kristen
 - Dåpen gir automatisk kirkemedlemskap
- Barsedøpende unntak: Metodistene døper barn fordi de er Guds barn, ikke for at de skal bli det
- Gud gir troen i dåpen – men tvinger ikke den dømte til å tro senere. Frafall er mulig! Den dømte er ikke «dømt» til å tro i En som er døpt, er altså ikke "dømt" til tro i all evighet. Også en døpt kristen kan senere bli muslim, ateist osv. hvis han vil.

KATEKETISK HOVEDPOENG

- *Dåps-opplæring:*
- Bevisste mennesker behøver bevisst tro.
- Barnetro er bra for barn, voksentro er best for voksne!

FRA REFORMASJONEN MOT VÅR TID

- Full neddykking ble avskaffet i de store, barnedøpende kirkene
- Foreldrene ble spurt om de ønsker dåp, ikke barnet selv
- Navngiving «kleber seg fast» til dåpen
- «Gjendøperne» vokser seg sterke, særlig etter at pinsebevegelsen kom i 1906
- Opplysningstiden svekker «behovet» for frelse og troen på at frelse er en realitet
- Når helvete «avskaffes» føles også behovet for dåp svakere

REELLE UTFORDRINGER

- Evangelisk-luthersk tro MÅ betone at frelsen og dåpen er gratis – gitt av Gud, uten vederlag
- «Hva er til hinder for dåp?»

INGEN skal hindre andre i å motta Guds frelse i dåpen, det er en svært stor synd

- Det ER en forskjell om dåpskandidaten selv kan ytre ønske om dåp eller ikke
- Det ER forskjell på dåpsfølgenes tro og tilknytning til kirken
- Symbolkarakteren i full neddykking ER sterkere enn i overøsningsdåp
- Forholdet mellom dåp og tro ER fortsatt uklart

ØKUMENISK – I DAG

- Lima-erklæringen 1982. Betoner at dåpen stammer fra Jesus Kristus og hans død og oppstandelse. Tar opp det kanskje vanskeligste punktet i møte med baptistisk teologi, nemlig gjen-dåp
- Kommer baptistene i møte med at dåpens symbolkarakter betones, full neddykking er det sterkeste symbolet
- Kritisk til ortodoks teologi om at også oljesalving og nattverdsdeltakelse er forutsetning for fullstendig dåp
- Minimum for kristen dåp er treenighets-formelen og rennende vann, og da ER det dåp
- Det betones sterkt at dåp og navngiving er to ulike ting – dette vises for øvrig godt i de nyeste liturgiene
- Dåpen bør være del av den ordinære gudstjenesten, fordi dåpen ikke «bare» er syndstilgivelse etc., men også starten på et liv i det kristne fellesskap

KIRKENES VERDENSRÅD PEKER FREMOVER

- Kirkenes Verdensråd i 2006 betoner særlig at dåpen er viktig for alle kristne, ikke bare for de som tradisjonelt betoner dåpens betydning
- «Ved Guds nåde synliggjør dåpen at vi tilhører hverandre, også når enkelte kirkesamfunn ennå er ute av stand til å anerkjenne hverandre som fullstendige kirker»
- Her slås bro både mellom ortodokse/katolikker og protestanter, og mellom barnedøpere og voksendøpere
- Kompromissformelen lyder «das gemeinsame Grundmuster einer in der Taufe gründenden christlichen Initiation»
- På norsk blir det omtrent slik: Kristne har «i det kristne lives begynnelse et felles grunnmønster i dåpen». Tygg litt på den...!

ALLSANG OG VELSIGNELSE

- 580 Alltid vil jeg glad bekjenne